

Викладене переконує у тому, що потреби у доповненні Особливої частини КК України розділом XXI «Кримінальні правопорушення у сфері містобудівної діяльності» немає.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: Закон України від 15 квіт. 2008 р. № 270-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2008. № 24. Ст. 236.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листоп. 2011 р. № 4025-VI. Відом. Верхов. Ради України. 2012. № 25. Ст. 263.

Політова А. С.,

кандидат юридичних наук, доцент

**ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВОЛІ ЛЮДИНИ В ПРОЄКТІ
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Указом Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи» затверджено Положення про Комісію з питань правової реформи та персональний склад Комісії з питань правової реформи. Слід відзначити, що у складі Комісії утворено робочу групу з питань розвитку кримінального права, до складу якої увійшли відомі вчені-фахівці у галузі кримінального права Юрій Баулін, Микола Хавронюк, Петро Андрушко, Володимир Бурдін, Олексій Горох, Наталія Гуторова, Вячеслав Навроцький, Юрій Пономаренко, Євген Стрельцов.

Станом на 19.10.2020 року робочою групою з питань розвитку кримінального права підготовлено та оприлюднено на сайті <https://newcriminalcode.org.ua/> для обговорення Загальну частину та декілька розділів Особливої частини проєкту Кримінального кодексу України.

У Кримінальному кодексі (далі – КК) України 2001 року Розділ 3 Особливої частини містить кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. До кримінальних правопорушень цієї групи віднесено: ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини», ст. 146-1 «Насильницьке зникнення», ст. 147 «Захоплення заручників», ст. 148 «Підміна дитини», ст. 149 «Торгівля людьми», ст. 150 «Експлуатація дітей», ст. 150-1 «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом», ст. 151 «Незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги», ст. 151-2 «Примушування до шлюбу».

Науковцями вже неодноразово відзначалося про спірність розташування деяких статей у цьому розділі, наприклад, захоплення заручників. Так, зокрема, М. Акімов вважає, що захоплення заручників (внаслідок спонукання винною особою третіх осіб до вчинення чи

утримання від вчинення певної дії як умови звільнення потерпілих) спрямоване на заподіяння шкоди невизначено великій кількості людей та невизначено широкому колу відносин (життя і здоров'я людини, її права та свободи, порядок діяльності підприємств, установ організацій і т. ін.). При цьому шкода основному об'єкту (громадській безпеці) спричиняється через посягання на додатковий (свободу особи) [1, с. 8]. Отже, виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що дослідник вважає, що захоплення заручників є кримінальним правопорушенням проти громадської безпеки.

Разом з тим, дослідивши погляди вчених та законодавство зарубіжних країн, А. Андрушко відзначає, що більш переконливою є точка зору тих авторів, котрі вважають, що за своїми об'єктивними ознаками цей злочин ближчий до злочинів проти свободи особи, аніж до злочинів проти громадської безпеки. Саме посягання на особисту свободу визначає сутність захоплення заручників. З огляду на це, достатні підстави для перенесення статті про відповідальність за досліджуване діяння до розділу IX Особливої частини КК України відсутні [2, с. 162].

Не маючи на меті дослідження спірності або правильності того чи іншого погляду на проблему визначення основного безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 147 КК України, зупинимось більш детально на аналізі Розділ 4.4. Злочини проти волі людини проєкту КК України.

Розділ 4.4. Злочини проти волі людини Книги 4. Злочини проти прав людини Особливої частини проєкту КК містить: Протиправне позбавлення волі людини (ст. 4.4.4.), Насильницьке зникнення (ст. 4.4.5), Потурання насильницькому зникненню (ст. 4.4.6.), Торгівля людиною (ст. 4.4.7.), Торгівля неповнолітньою людиною (ст. 4.4.8.), Примушування (ст. 4.4.9.), Експлуатація людини (ст. 4.4.10.), Примушування до шлюбу (ст. 4.4.11.), Примушування як умова звільнення заручника (ст. 4.4.12).

Також слід зазначити, що перелік злочинів, що пропонується включити до цього розділу є невичерпним, оскільки має «...».

Приємно відзначити, що за своїм змістом, проєкт КК України, підготовлений робочою групою з питань розвитку кримінального права має зовсім іншу структуру, містить роз'яснення термінів, які у ньому використовуються, а також інші позитивні моменти.

Що ж стосується аналізу Розділу 4.4., то нам би хотілося б відзначити деякі дискусійні моменти, зокрема:

1. У назві розділу застосовується «воля людини». На нашу думку, назва цього розділу мала б містити «свободу людини», що б більш відповідало об'єкту посягання. Тому виникає питання щодо тлумачення цього слова, тобто що ми розуміємо під «волею» та «свободою».

У тлумачних словниках слово «свобода» означає «відсутність політичного й економічного гноблення, утиску й обмежень у

суспільно-політичному житті якогось класу або всього суспільства. Воля, вільність – перебування не під арештом, не в ув'язненні, не у неволі тощо; життя, існування й т. ін. без залежності від кого-небудь; можливість поводитись на свій розсуд, простота, невимушеність; можливість діяти без перешкод і заборон у будь-якій галузі; філософська категорія – можливість вияву в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства» [3, с. 167]. Що ж стосується тлумачення слова «воля», то воно означає «відсутність обмежень у проживанні, роботі тощо; свідома саморегуляція особистістю своєї діяльності та поведінки, що забезпечує подолання труднощів у досяганні мети; бажання, хотіння, прагнення; прагнення досягти своєї мети; право розпоряджатися на свій розсуд; дозвіл, рішення; свобода, незалежність» [4, с. 145].

У юридичній літературі домінує точка зору, що термін «свобода» вживається у двох значеннях: по-перше, як стан суспільства і окремої людини, що дозволяє діяти на свій розсуд у межах, не заборонених законом; по-друге, свобода – це суб'єктивна можливість чинити або не чинити якісь дії [5, с. 37].

Разом з тим, на наш погляд, якщо розглядати свободу тільки з цієї позиції, поза увагою залишається така сторона свободи, як фізична безпека, можливість перебувати у вільному стані та не бути позбавленим волі. Тому в юридичному плані термін «свобода» треба розглядати у трьох аспектах: свобода як стан суспільства, стан демократії у державі; свобода як суб'єктивна можливість певної поведінки у визначених законом сферах; свобода як можливість особи діяти за власним бажанням й інтересами, враховуючи права інших людей та інтереси суспільства. Крім того, свобода як стан суспільства означає, що воля людини є незалежною від волі інших, вона не є комусь підпорядкованою, а її правовий статус не залежить від волі інших. Також свобода означає і певний стан демократії у державі, коли йдеться про визнання загальнолюдських цінностей.

Якщо дослідити поняття «свобода» та «воля» у різних аспектах (з точки зору філософії, психології, права), то можна констатувати, що під свободою слід розуміти можливість людини за власним бажанням, виходячи із власних спонукань, інтересів, потреб, без застосування примусу, робити свій вибір. На відміну від свободи, воля – це здатність людини діяти у напрямку свідомо обраної мети, долаючи при цьому внутрішні перепони.

Виходячи із викладеного, вважаємо, що у назві цього розділу варто було б використовувати слово «свобода», оскільки це поняття є ширшим за своїм змістом, ніж поняття «воля».

2. Питання запровадження кримінальної відповідальності за експлуатацію людини і торгівлю людьми.

У ст. 4.4.10. Експлуатація людини проекту КК України передбачено, що: «Особа, яка примушувала іншу людину до:

а) сексуальних дій у будь-якій формі (сексуальна експлуатація),

- б) участі в порнобізнесі,
- в) праці чи надання послуг без оплати або з оплатою, яка явно не відповідає інтенсивності і характеру праці чи надання послуг,
- г) підкорення рабству або звичаям, подібних до рабства,
- г) підневільного стану,
- д) перебування у борговій кабалі,
- е) надання згоди на вилучення в неї органів,
- є) надання згоди на проведення над нею дослідів,
- ж) її усиновлення (удочеріння) з метою наживи,
- з) запліднення,
- и) переривання вагітності,
- і) зайняття жебрацтвом,
- ї) злочинної діяльності, або
- й) участі у збройному конфлікті...» [6].

У Протоколі ООН «Про попередження, припинення і покарання за торгівлю людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності», який прийнято 15 листопада 2000 р. у п. а) ч. 1 ст. 3 дано таке визначення «торгівля людьми»:

– вербування, перевезення, передавання, переховування або приймання осіб,

– шляхом погрози застосування сили або застосування сили чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливого становища або шляхом виплати чи одержання грошей або іншого зиску, щоб отримати згоду особи, яка має контроль над іншою особою,

– з метою експлуатації.

Експлуатація означає експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство, або практику, що наближена до рабства, або вилучення органів» [7, с. 3].

Також при тлумаченні терміну «торгівля людьми», відзначається, що експлуатація включає: експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю та послуги, рабство чи звичаї, подібні до рабства, підневільний стан і трансплантацію органів [8, с. 40].

У ст. 4.4.7. Торгівля людиною проекту КК, вказано, що «Особа, яка з корисливих мотивів вчинила торгівлю людиною, а саме:

- а) вербування,
 - б) переміщення,
 - в) передачу,
 - г) приховування або
 - г) одержання людини,—
- якщо вони були здійснені шляхом:
- і) насильства,
 - ii) примушування,

- iii) обману чи зловживання довірою,
- iv) використання уразливого стану людини, або
- v) підкупу третьої особи, яка контролює людину...» [6].

Таким чином, при такій конструкції складів злочинів мета торгівлі людьми – експлуатація – не буде вважатися обов’язковою ознакою, а утворює самостійний склад злочину, що не відповідає міжнародно-правовим актам з протидії торгівлі людьми. Тоді логічним буде питання: чи зможуть правоохоронні органи довести факт торгівлі людьми і чи завжди у особи, що вчиняє цей злочин матиме місце корисливий мотив?

Підводячи підсумок, хотілося б відзначити, що ми лише коротко відзначили дискусійні питання окремих положень Розділ 4.4. Злочини проти волі людини Книги 4 Особливої частини проєкту КК України та плануємо розширити їх у подальших наукових дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Акімов М.О. Кримінально-правова характеристика захоплення заручників за законодавством України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2009. 16 с.

2. Андрушко А.В. Окремі аспекти кримінальної відповідальності за захоплення заручників. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 3. С. 160–164.

3. Новий тлумачний словник української мови: У 4 Т.: 42000 слів: Для студ. вищих та серед. навч. закл. / Укл. В. Яременко, О. Сліпущко. Т.4. К.: Аконіт, 2001. 941 с.

4. Тлумачний словник української мови: Понад 12500 статей (близько 40000 слів) / За ред. В.С. Калашника. 2-ге вид., випр. і доп. Х.: Прапор, 2004. 992 с.

5. Німченко В. Правовий статус особи за Конституцією України. Вісник Конституційного Суду України. 1998. № 3. С. 35–45.

6. Проєкт Кримінального кодексу України. Станом на 19.10.2020.

URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf>. (дата звернення 30.10.2020)

7. ООН. Пересмотренный проект протокола о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за неё, дополняющего конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности. 11 сессия. Вена, 2–27 октября 2000 г. 18 с.

8. ООН. Генеральная Ассамблея. Сессия (55; 2000; Нью-Йорк). Резолюции. Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности. Протокол о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми и наказании за нее, дополняющий Конвенцию. Протокол против незаконного ввоза мигрантов по суше, морю и воздуху, дополняющий Конвенцию. Нью-Йорк: ООН, 2001. 63 с.